

Верховний
Суд

Застосування норм процесуального права при розгляді господарських справ судами апеляційної інстанції

Наталя ВОЛКОВИЦЬКА

суддя Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду

18 березня 2026 року

Національна школа суддів України

Рішення ЄСПЛ від 09.10.2025 у справі «Король та інші проти України» (заява № 82560/17)

ЄСПЛ констатував порушення державою пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у зв'язку з обмеженням у доступі до суду (в контексті ключової проблеми - *непосильна ставка судового збору у провадженні та/або ненадання правової допомоги*), оскільки суд першої інстанції відмовив у задоволенні клопотання підприємства-заявника про звільнення або відстрочення сплати судового збору через відсутність у нього коштів (доходу чи активів), на підтвердження чого воно надало копії свого фінансового звіту, виписки з банківського рахунку та документи, що підтверджували його спроби стягнути належну йому заборгованість, обґрунтувавши це тим, що згідно зі статтею 8 Закону України «Про судовий збір» лише фізичні особи могли бути звільнені від сплати судового збору, а не юридичні особи.

Постанова ВП ВС від 21.01.2026 у справі № 925/1293/19

Рішення ЄСПЛ від 09.10.2025 у справі «Король та інші проти України» (заява № 82560/17)

Велика Палата Верховного Суду наголосила, що висновок судів про неможливість застосування статті 8 Закону України «Про судовий збір» до юридичних осіб без додаткового аналізу обставин конкретної справи - за висновками ЄСПЛ – не відповідає вимогам Конвенції, оскільки пропорційність обмеження доступу до суду має оцінюватися індивідуально з урахуванням фактичної можливості сплатити збір та наслідків відмови у такому доступі для права на судовий захист.

Велика Палата Верховного Суду дійшла переконання, що суди попередніх інстанцій не виконали обов'язку обґрунтувати своє рішення в частині пропорційності застосованого обмеження.

Рішення ЄСПЛ від 15.05.2025 у справі «Пожарська проти України» (заява № 48433/15)

ЄСПЛ за наслідками розгляду заяви ОСОБА_1 установив порушення Україною пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

ЄСПЛ вказав на те, що суд у справі заявниці, порушуючи принцип юридичної визначеності, прийняв до розгляду апеляційну скаргу за відсутності достатніх підстав для поновлення строку і задовольнив скаргу, подану поза межами встановленого законодавством строку для апеляційного оскарження.

Постанова ВП ВС від 19.02.2026 у справі № 2а-2340/11

Рішення ЄСПЛ від 15.05.2025 у справі «Пожарська проти України» (заява № 48433/15)

Велика Палата Верховного Суду зазначила, що констатовані ЄСПЛ порушення конвенційних та національних вимог в аспекті цієї справи можуть бути усунуті в спосіб скасування рішень апеляційного суду, постановлених на етапі поновлення строку на апеляційне оскарження й ухвалення рішення за наслідками апеляційного провадження, а також рішення касаційного суду, прийнятого за наслідками оскарження рішення апеляційного суду, з направленням справи до того самого суду для вирішення питань, пов'язаних з прийняттям апеляційної скарги відповідача, та постановлення рішень відповідно до вимог адміністративного процесуального законодавства.

Рішення ЄСПЛ від 13.11.2025 у справі «Соколов та інші проти України» (заява № 71897/17)

ЄСПЛ у своєму рішенні констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у зв'язку з відмовою у доступі до судів вищих інстанцій, оскільки суд апеляційної інстанції, розглядаючи клопотання адвоката потерпілого про поновлення строку на апеляційне оскарження, з посиланням на поважність причин пропуску строку через те, що повний текст постанови районного суду від 21 вересня 2022 року був складений та надісланий потерпілому та його представнику лише 17 жовтня 2022 року, відмовив у поновленні строку. Апеляційний суд вважав, що зазначену обставину не можна вважати поважною причиною для задоволення клопотання про поновлення строку, мотивуючи тим, що потерпілий та його представник були присутні у судовому засіданні 21 вересня 2022 року та мали можливість у встановлений строк подати апеляційну скаргу із загальним формулюванням незгоди із оскаржуваною постановою.

За висновком ЄСПЛ, у цій справі відповідні обмеження підірвали саму суть права заявника на доступ до суду, а тому він постановив, що мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з відмовою у доступі до суду вищої інстанції.

Постанова ВП ВС від 18.02.2026 у справі № 193/411/21

Рішення ЄСПЛ від 13.11.2025 у справі «Соколов та інші проти України» (заява № 71897/17)

Велика Палата дійшла висновку, що постанова суду апеляційної інстанції, якою відмовлено в поновленні строку на апеляційне оскарження та повернуто апеляційну скаргу, є незаконною, оскільки ухвалена з порушенням пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з відмовою у доступі до суду вищої інстанції.

Стаття 93 ГПК України (у редакції, чинній до 15.12.2017)

Строк подання апеляційної скарги

У разі подання особою (зокрема органом державної влади), яка не була учасником справи, апеляційної скарги на судові рішення, ухвалені до набрання чинності редакцією ГПК України з 15.12.2017, після спливу одного року із дня складення повного тексту судового рішення, до такої особи застосовується присічний річний строк для поновлення пропущеного строку подання апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції, визначений статтею 93 ГПК України (у редакції, чинній до 15.12.2017), що, у свою чергу, передбачає відмову у відкритті апеляційного провадження.

Постанова ОП КГС ВС від 21 лютого 2019 року у справі № 908/1141/15-г

Стаття 36 ГПК України

Недопустимість повторної участі судді у розгляді справи

Ухвала апеляційного господарського суду про залишення апеляційної скарги без розгляду не є судовим рішенням, ухваленим по суті спору, а суддя, який брав участь у постановленні цієї ухвали, не може вважатися суддею, який брав участь у вирішенні справи.

Постанова КГС ВС від 23 липня 2020 року у справі № 910/9266/14

Стаття 36 ГПК України

Недопустимість повторної участі судді у розгляді справи

Після задоволення заяви про відвід (самовідвід) судді чи колегії суддів у певній справі відповідний суддя чи судді, які були у складі відведеної колегії суддів, не можуть брати подальшу участь у розгляді такої справи (в тому числі в її новому розгляді) та не повинні брати участь при її розподілі (перерозподілі) автоматизованою системою.

Постанова ОП КГС ВС від 15 листопада 2024 року у справі № 910/21039/20

Стаття 56 ГПК України

Участь у справі представника

Відомості щодо особи, яка має право вчиняти дії від імені юридичної особи на засадах самопредставництва, в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань є офіційним та достатнім підтвердженням того, що юридична особа діє в суді через певну особу на засадах самопредставництва (з урахуванням відповідних обмежень повноважень, якщо такі є).

Постанова ВП ВС від 20 листопада 2024 року у справі № 910/16580/23

Стаття 195 ГПК України

Строки розгляду справи по суті

Обмеження переліку підстав, з яких суд має право або зобов'язаний зупинити провадження у справі на стадії розгляду справи по суті (частина третя стаття 195 ГПК України, частина третя стаття 210 ЦПК України та частина третя статті 193 КАС України), підлягають застосуванню лише в разі розгляду справи в порядку загального позовного провадження судом першої інстанції та не поширюються на апеляційне і касаційне провадження.

Постанова ВП ВС від 05 березня 2025 року у справі № 910/13175/23

Стаття 231 ГПК України

Закриття провадження у справі

Якщо при апеляційному перегляді судового рішення першої інстанції встановлено, що судове рішення підлягає скасуванню, оскільки є незаконним і необґрунтованим та, у разі встановлення також обставин припинення існування предмета спору, які (обставини) виникли вже після ухвалення рішення судом першої інстанції, таке рішення підлягає скасуванню із закриттям провадження у справі на підставі пункту 2 частини першої статті 231 ГПК України.

Постанова ОП КГС ВС від 30 серпня 2024 року у справі № 916/3006/23

Стаття 234 ГПК України

Зміст ухвали суду

Ухвала про зупинення провадження у справі, яка не містить аргументованих і переконливих мотивів доцільності зупинення провадження суперечить вимогам пункту 5 частини першої статті 227 ГПК України.

Постанова КГС ВС від 21 лютого 2019 року у справі № 910/974/18

Стаття 242 ГПК України

Вручення судового рішення

Порядок направлення копій судового рішення особі, яка не має офіційної електронної адреси та не зареєстрована у підсистемі «Електронний суд», свідчать про обов'язок суду направлення копії судового рішення рекомендованим листом з повідомленням про вручення, днем вручення якого є день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про вручення судового рішення.

Постанова ВП ВС від 10 квітня 2024 року у справі № 454/1883/22

Стаття 254 ГПК України

Право апеляційного оскарження

Якщо скаржник лише робить припущення, що оскаржуване рішення може вплинути на його права, інтереси, та/або обов'язки, або лише зазначає (констатує) що оскаржуваним рішенням вирішено його права, інтереси, та/або обов'язки, то такі посилання не можуть бути достатньою та належною підставою для розгляду апеляційної скарги.

Постанова ВП ВС від 12 травня 2020 року у справі № 921/730/13-г/3

Стаття 254 ГПК України

Право апеляційного оскарження

Суд апеляційної інстанції, відкривши апеляційне провадження за апеляційною скаргою особи, яка не брала участі у справі (незалученої особи) має достеменно та першочергово з'ясувати чи стосується оскаржуване судове рішення безпосередньо прав та обов'язків такої особи та яких саме, і лише після встановлення таких обставин, вирішити питання про її процесуальний статус — залучення такої особи як третьої особи та про скасування судового рішення, або ж закриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою такої особи.

Постанова ОП КГС ВС від 17 жовтня 2022 року у справі № 904/6084/21

Стаття 254 ГПК України

Право апеляційного оскарження

З аналізу норм Господарського процесуального кодексу України слідує такий АЛГОРИТМ ДІЙ СУДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ у разі надходження апеляційної скарги від особи, яка не приймала участі у розгляді справи, але вважає, що судом в оскаржуваному рішенні вирішено питання про її права та інтереси:

- суд має першочергово з'ясувати, чи стосується оскаржуване судове рішення безпосередньо прав та обов'язків скаржника
- і лише після встановлення таких обставин вирішити питання про залучення такої особи у якості третьої особи
- та про скасування судового рішення,
- а у випадку встановлення, що права заявника оскаржуваним судовим рішенням не порушені та питання про її права і обов'язки стосовно сторін у справі судом першої інстанції не вирішувалися - закрити апеляційне провадження, оскільки в останньому випадку така особа не має права на апеляційне оскарження рішення суду.

Постанова КГС ВС від 08 вересня 2021 року у справі № 910/20604/20

Стаття 255 ГПК України

Апеляційні скарги на ухвали суду першої інстанції

Ухвала суду першої інстанції про виправлення описки у власній ухвалі, якою призначено час та дату підготовчого провадження, не підлягає оскарженню в апеляційному порядку окремо від рішення суду.

Постанова ВП ВС від 19 листопада 2025 року у справі № 916/992/25

Стаття 255 ГПК України

Апеляційні скарги на ухвали суду першої інстанції

Вжите в пункті 14 частини першої статті 255 ГПК України (пункті 16 частини першої статті 353 ЦПК України) поняття «заява» потрібно розуміти як заяву по суті справи (вид звернення до суду), яка за своїм змістом та процесуальному значенню (в частині ініціювання певного провадження) ТОТОЖНА ПОНЯТТЮ «ПОЗОВ».

Постанова ВП ВС від 13 листопада 2024 року у справі № 757/47946/19-ц

Стаття 255 ГПК України

Апеляційні скарги на ухвали суду першої інстанції

Ухвала суду першої інстанції про відмову в поновленні провадження у справі підлягає оскарженню в апеляційному порядку окремо від рішення суду як така, що перешкоджає подальшому провадженню у справі.

Постанова ВП ВС від 21 листопада 2024 року у справі № 806/5175/14

Стаття 255 ГПК України

Апеляційні скарги на ухвали суду першої інстанції

Відсутність у переліку частини першої статті 255 ГПК України ухвали про відмову у зверненні стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам, НЕ ПОЗБАВЛЯЄ учасників справи, а також осіб, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, інтереси та (або) обов'язки, права оскаржити в апеляційному порядку зазначену ухвалу суду першої інстанції та, відповідно, подати касаційну скаргу на таку ухвалу після її перегляду в апеляційному порядку згідно з пунктом 2 частини першої статті 287 ГПК України.

Постанова ОП КГС ВС від 17 квітня 2020 року у справі № 910/5300/17

Стаття 258 ГПК України

Форма і зміст апеляційної скарги

Належним виконанням вимог процесуального закону щодо підписання письмового документа є здійснення особою підпису після основного тексту цього документа чи відомостей про його додатки (у разі їх наявності), що свідчитиме про дійсне схвалення автором документа його тексту та унеможливить спотворення його змісту.

Ухвала ВП ВС від 11 вересня 2024 року у справі № 930/191/23

Стаття 260 ГПК України

Залишення апеляційної скарги без руху, повернення апеляційної скарги

Відповідно до частини другої статті 260 ГПК України до апеляційної скарги, яка оформлена з порушенням вимог статті 258 ГПК України, суд апеляційної інстанції застосовує положення статті 174 ГПК України, що визначають порядок залишення позовної заяви без руху в разі виявлення судом недоліків у оформленні процесуального документа та встановлюють наслідки неусунення таких недоліків.

Постанова ОП КГС ВС від 17 лютого 2020 року у справі № 2/118

Стаття 260 ГПК України

Залишення апеляційної скарги без руху, повернення апеляційної скарги

Частиною п'ятою статті 260 ГПК України не встановлено такої підстави для повернення апеляційної скарги, як об'єднання в ній вимог про скасування двох різних процесуальних документів суду першої інстанції, кожен з яких підлягає окремому апеляційному оскарженню.

Постанова ОП КГС ВС від 17 лютого 2020 року у справі № 2/118

Стаття 261 ГПК України

Відмова у відкритті апеляційного провадження

У разі вирішення питання щодо відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою, поданою після спливу одного року з дня складення повного тексту оскаржуваного судового рішення, «особою, не повідомленою про розгляд справи» (пункт 1 частини другої статті 358 ЦПК України), не можна вважати особу, яка власне ініціювала розгляд справи або судового провадження (позивача, заявника, третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору), яка скористалася своїм правом доступу до правосуддя, подала позовну заяву (заяву, скаргу), на підставі якої відкрито провадження.

Постанова ВП ВС від 25 вересня 2024 року у справі № 490/9587/18

Стаття 261 ГПК України

Відмова у відкритті апеляційного провадження

Якщо апеляційну скаргу подано на судове рішення, що не підлягає апеляційному оскарженню, апеляційний суд має відмовити у відкритті апеляційного провадження на підставі пункту 1 частини першої статті 261 ГПК України.

Постанова ОП КГС ВС від 17 вересня 2019 року у справі № 20/5007/101/11

Стаття 261 ГПК України

Відмова у відкритті апеляційного провадження

Строк на апеляційне оскарження може бути поновлений за обґрунтованою заявою учасника провадження і лише з поважних причин, визнаних такими судом.

Постанова КГС ВС від 06 липня 2020 року у справі № 910/5829/19

Стаття 262 ГПК України

Відкриття апеляційного провадження

Суд апеляційної інстанції, відкриваючи апеляційне провадження за апеляційною скаргою особи, яка не брала участі у розгляді справи судом першої інстанції і яка вважає, що місцевим господарським судом вирішено питання про її права та обов'язки, має належним чином дослідити і встановити, чи вирішив суд в оскаржуваному рішенні питання про права, інтереси та (або) обов'язки заявника апеляційної скарги.

Постанова ОП КГС ВС від 02 жовтня 2020 року у справі № 920/691/18

Стаття 264 ГПК України

Закриття апеляційного провадження

Суд апеляційної інстанції не має повноважень для закриття апеляційного провадження як помилково відкритого за наявності ухвал про поновлення строку на апеляційне оскарження та відкриття апеляційного провадження.

Постанова ВП ВС від 10 вересня 2025 року у справі № 601/485/23

Стаття 264 ГПК України

Закриття апеляційного провадження

Якщо після відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою, поданою особою з підстав вирішення судом питання про її права, інтереси та (або) обов'язки, встановлено, що судовим рішенням питання про права, інтереси та (або) обов'язки такої особи не вирішувалося, то апеляційний господарський суд своєю ухвалою закриває апеляційне провадження на підставі пункту 3 частини першої статті 264 Господарського процесуального кодексу України, оскільки у такому випадку не існує правового зв'язку між скаржником і сторонами у справі, в зв'язку з чим відсутній суб'єкт апеляційного оскарження.

Постанова КГС ВС від 11 липня 2018 року у справі № 911/2635/17

Стаття 265 ГПК України

Приєднання до апеляційної скарги

Відповідно до статті 265 ГПК України учасники справи мають право приєднатися до апеляційної скарги, поданої особою, на стороні якої вони виступали. До апеляційної скарги мають право приєднатися також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, інтереси та (або) обов'язки. Заяву про приєднання до апеляційної скарги може бути подано до початку розгляду справи в суді апеляційної інстанції. До заяви про приєднання до апеляційної скарги додається документ про сплату судового збору та докази надсилання (направлення) копії заяви іншим учасникам справи.

Приєднання до апеляційної скарги - це вияв позиції особи, яка бере участь у справі (чи іншої особи, якщо суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси чи обов'язки), стосовно підтримки повністю або частково змісту (обґрунтування) та вимог апеляційної скарги, яку подала інша особа.

Постанова КГС ВС від 18 березня 2019 року у справі № 914/1287/18

Стаття 265 ГПК України

Приєднання до апеляційної скарги

Стаття 265 ГПК України не містить положень щодо надання строку для усунення недоліків стосовно заяви про приєднання до апеляційної скарги.

Якщо заяву про приєднання до апеляційної скарги оформлено з порушенням норм статті 265 ГПК України, суд апеляційної інстанції повертає її без розгляду.

Положення статей 260, 174 ГПК України про залишення заяви без руху та надання строку для усунення недоліків у такому випадку не застосовуються.

Постанова КГС ВС від 18 березня 2019 року у справі № 914/1287/18

Стаття 269 ГПК України

Межі перегляду справи в суді апеляційної інстанції

Докази, якими позивач обгрунтовує свої вимоги, повинні існувати на момент звернення до суду з відповідним позовом, і саме на позивача покладено обов'язок подання таких доказів одночасно з позовною заявою.

Постанова КГС ВС від 06 лютого 2019 року у справі № 916/3130/17

Стаття 320 ГПК України

Підстави перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами

За змістом частини першої статті 320 ГПК України за нововиявленими обставинами може бути переглянуто не будь-яку ухвалу господарського суду, а лише ухвалу, якою закінчено розгляд справи.

Постанова КГС ВС від 29 грудня 2020 року у справі № 904/5896/18

СУДОВІ ВИТРАТИ

За подання апеляційних та касаційних скарг на ухвали, винесені за результатами розгляду скарг щодо оскарження рішень, дій (бездіяльності) органів державної виконавчої служби, сплачується судовий збір.

Постанова ВП ВС від 29 травня 2018 року у справі № 915/955/15

СУДОВІ ВИТРАТИ

Вимоги законодавства щодо звільнення від сплати судового збору за подання апеляційних та касаційних скарг у справах за позовами про відшкодування шкоди, заподіяної особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їх посадовою або службовою особою, а так само незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури або суду поширюються лише на позивача.

Постанова ОП КГС ВС від 05 листопада 2019 року у справі № 906/770/17

СУДОВІ ВИТРАТИ

Відповідно до статті 9 Закону України «Про судовий збір» судовий збір сплачується за місцем розгляду справи та зараховується до спеціального фонду Державного бюджету України.

Обов'язок перевірки факту зарахування судового збору покладається на суд, і неподання стороною зазначених судом виписок не може бути відставою для повернення апеляційної скарги як такої, що не відповідає встановленим вимогам.

Постанова КГС ВС від 19 березня 2019 року у справі № 910/3788/18

СУДОВІ ВИТРАТИ

Ураховуючи положення статті 9 Закону України «Про судовий збір», а також правові позиції Верховного Суду, саме суди, виконуючи вимоги закону, повинні перевіряти зарахування судового збору, використовуючи способи, передбачені процесуальним законодавством, зокрема в разі необхідності, отримувати таку інформацію з Державної казначейської служби України, що забезпечує казначейське обслуговування цього фонду.

Постанова КГС ВС від 28 жовтня 2021 року у справі № 924/395/19

СУДОВІ ВИТРАТИ

У разі закриття апеляційного провадження відсутні будь-які обставини, які б унеможливлювали або нівелювали загальний принцип відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення (пункт 12 частини третьої статті 2 ЦПК України)

Постанова ВП ВС від 08 червня 2022 року у справі № 357/380/20

СУДОВІ ВИТРАТИ

Відповідно до підпункту 7 пункту 2 частини другої статті 4 Закону України «Про судовий збір» за подання до господарського суду апеляційної і касаційної скарги на ухвалу суду ставка судового збору становить один розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

За подання апеляційних (касаційних) скарг на ухвалу про відмову в задоволенні заяви про винесення додаткового судового рішення справляється судовий збір.

Постанова ОП КГС ВС від 24 липня 2020 року у справі № 911/4241/15

СУДОВІ ВИТРАТИ

У випадку відмови позивача від позову і закриття провадження у справі на підставі пункту 4 частини першої статті 231 ГПК України у відповідача згідно з першим реченням частини третьої статті 130 ГПК України виникає право на відшкодування йому за рахунок позивача понесених витрат, до яких належить і судовий збір, і витрати, пов'язані з розглядом справи.

Постанова ОП КГС ВС від 13 квітня 2023 року у справі № 904/1478/19

СУДОВІ ВИТРАТИ

- У позивача виникає право на відшкодування йому за рахунок відповідача понесених ним витрат, пов'язаних з розглядом справи не лише у випадку відмови позивача від позову у зв'язку із задоволенням позовних вимог відповідачем після пред'явлення позову, але й у випадку закриття провадження у справі на підставі пункту 4 частини 1 статті 231 ГПК України у разі, якщо відсутність предмета спору виникла у зв'язку із задоволенням позовних вимог відповідачем;
- при цьому немає значення, чи було провадження закрито за клопотанням позивача, відповідача чи з ініціативи суду;
- у разі задоволення позовних вимог третьою особою, а не відповідачем, право на відшкодування витрат залежить від підстав здійснення такого задоволення третьою особою, які підлягають дослідженню та оцінці судом. При цьому за загальним правилом добросовісний позивач вправі розраховувати на можливість відшкодування йому витрат на правничу допомогу, понесених ним до моменту закриття провадження у справі.

Постанова ОП КГС ВС від 05 березня 2025 року у справі № 917/1161/25

СУДОВІ ВИТРАТИ

Велика Палата Верховного Суду зауважила, що оскільки ухвала суду першої інстанції щодо визначення розміру судових витрат не належить до переліку ухвал, визначених у пункті 2 частини першої статті 389 ЦПК України, таку ухвалу не можна оскаржити у касаційному порядку. А тому не можна оскаржити у цьому порядку і постанову апеляційного суду про залишення без змін вказаної ухвали суду першої інстанції.

Ухвала ВП ВС від 28 вересня 2022 року у справі № 477/1315/20

Дякую за увагу!